

Aguest és el retrat humil
d'un home honest i senzill.
L'esperança és de color verd:
en Joan la va acolorir.
Entre tots l'hem de mantenir,
per tu, Joan, amic Puigbert.

Del programa de mà de l'acte d'homenatge celebrat a l'escola Annexa de Girona el dia 21 de març de 1999.

Puigbert Joan

L'historiador i l'educador

Salomó Marquès

Intervenció en l'acte d'homenatge celebrat a l'escola Annexa de Girona el dia 21 de març de 1999.

ESTIMATS PARES I FAMILIARS d'en Joan, senyores i senyors. En aquest acte acadèmic per celebrar que l'escola de

pràctiques passa a ser escola Annexa Joan Puigbert, la direcció m'ha demanat que digui unes paraules de presentació d'en Joan perquè així tots el coneguem una mica més i entenguem per què es posa el seu nom a aquesta escola singular.

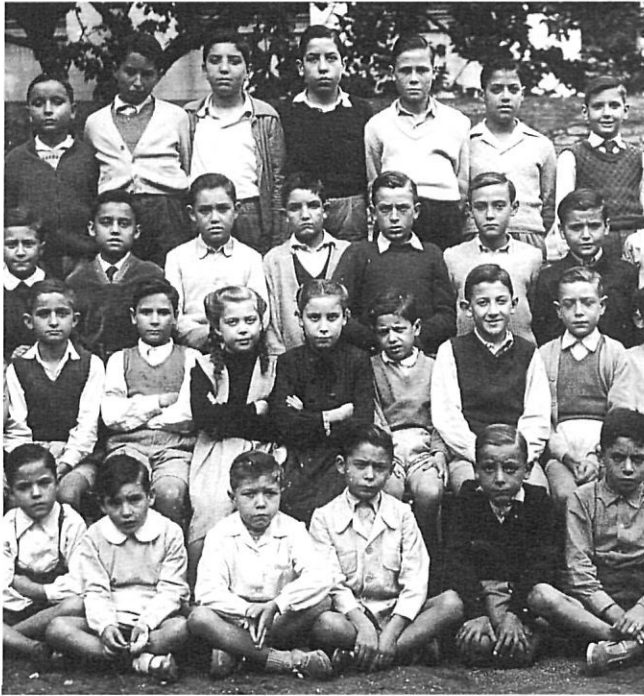
És molt possible que, llevat dels pares i familiars més propers, jo sigui una de les persones –de les aquí presents– que fa més anys que conec en Joan. Va ser el 1959 que vaig entrar al Seminari de Girona. Començava a estudiar filosofia i, el primer dia de classe, ens van col·locar per ordre alfabètic, en taules de dos. Així van aparellar en Marquès i en Puigbert. I aquí va començar una amistat entranyable. Teníem amics i coneguts comuns i, a poc a poc, vam anar descobrint que, a més, teníem interessos comuns. Aquells anys, mentre el professor explicava els presocràtics, Plató, Aristòtil, sant Tomàs i més sant Tomàs i Kant... nosaltres, darrere de tot de la classe, llegíem (per no dir que devoràvem) els llibres que les editorials catalanes Estela i Nova Terra començaven a publicar. I això en aquell temps ja

era un gest de resistència cultural!, i també era una manera d'anar-nos formant més enllà dels programes oficials del centre on estudiàvem.

Després les nostres vides van seguir camins diferents, però sempre vam mantenir el contacte i vam continuar aprofundint la nostra amistat i els nostres interessos comuns; primer durant les vacances i més tard en reunions a Barcelona, on coincidíem en grups de treball a favor dels drets humans durant els darrers anys de la dictadura; i les dues últimes dècades, ja en democràcia, treballant a la mateixa universitat fins al dia del seu traspàs.

Els títols acadèmics

En Joan va marxar a estudiar fora de Girona i es va llicenciar en teologia per la Universitat Pontifícia de Comillas el 1967; després es traslladà a Roma i es llicencià en història de l'Església, a la Universitat Gregoriana, el 1970. En aquells anys de dictadura era especialment interessant sortir a estudiar a fora. Era important pel que s'hi aprenia i, també, per l'aire fresc que hi respiraves i pels contactes i relacions que establies. Quan era temps de vacances i ens trobàvem a Girona i ens explicava què feia a Roma, se'ns esmolaven les dents d'enveja. Sis anys més tard va obtenir el títol de llicenciat en filosofia i lletres, secció història, per

Puigbert als deu anys (a dalt, primer a la dreta), amb els companys d'acadèmia.

la Universitat de Barcelona; el doctorat en història l'aconsegüí el 1985. Aquests són els títols acadèmics d'en Joan, que ja ens el mostren com una persona amb una formació àmplia en el camp de les humanitats.

El camp de la docència

Al costat d'aquest aspecte biogràfic sobre la seva formació vull destacar el seu treball en el camp de la docència. Des que començà a fer classes al departament d'Història de l'Església de la Universitat de Deusto, a Bilbao, el curs 1970-1971, fins al darrer moment no va deixar mai la docència; gairebé sempre en l'àmbit universitari. Més d'un quart de segle dedicat a la formació de l'alumnat universitari. El curs 1977-78 entrà a impartir classes a l'Escola Normal de Girona, és a dir, es va dedicar a preparar els futurs mestres ensenyant-los geografia humana, didàctica de les ciències socials, coneixement de Catalunya i història d'Espanya, moderna i contemporània. Durant vint anys va continuar a la Normal, participant activament i de manera crítica en la marxa del centre, tot consolidant la seva situació acadèmica, primer com a professor titular universitari i després com a catedràtic d'escola universitària (1989). Era un professor rigorós, exigent i ben preparat.

Després d'una primera temporada com a professor d'història de l'Església, la seva docència es va centrar sobretot en la història, la geografia i la didàctica de les ciències socials, a la Normal primer, més tard a la secció de Lletres del Col·legi Universitari i, finalment, a la Facultat de Lletres. En els cursos de doctorat de la Universitat de Barcelona, com a professor, va parlar sobre «La formació dels mestres a la Catalunya contemporània».

Investigació i publicacions

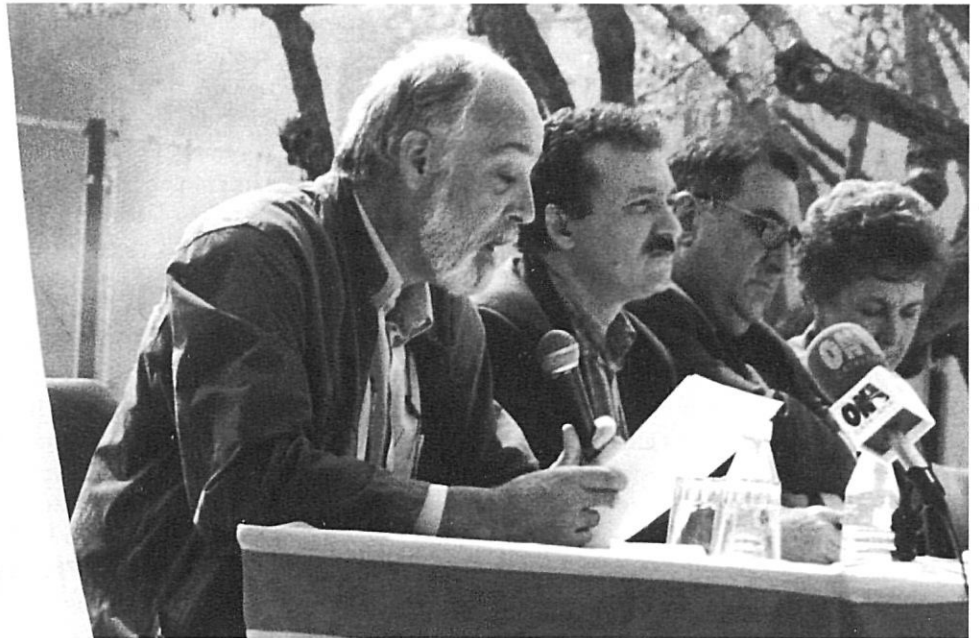
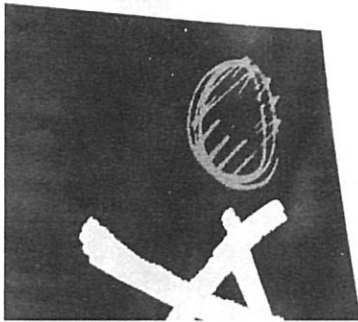
Al costat de la seva feina com a professor vull posar en relleu el seu interès per la investigació, que es va traduir en força publicacions. En Joan tenia sempre dues línies obertes d'investigació: d'una banda, els temes més relacionats amb la història en general, i de l'altra, els directament lligats amb la història del magisteri i de l'educació. Jo em limitaré a destacar alguns dels seus estudis relacionats amb el camp de la història de l'educació. Es tracta d'investigacions que portava a terme sense deixar ni la seva docència ni, en el seu moment, l'activitat pública, que li ocupava moltes hores a l'Ajuntament de Girona.

En primer lloc destaco la seva tesi doctoral sobre *La Normal de Girona i el magisteri públic (1914-1936)*, publicada el 1994, una obra fonamental a l'hora de conèixer el magisteri gironí del primer terç d'aquest segle que s'acaba. Una obra en la qual demostra que la renovació pedagògica catalana de les comarques gironines parteix del magisteri públic. Van passar nou anys entre la defensa de la tesi i la publicació d'una part d'aquesta com a llibre. Eren anys intensos i de canvi en el món universitari gironí. En el pròleg del llibre, Joan Puigbert manifesta el sentiment de torbació que té a l'hora de reflexionar sobre el magisteri, que, segons ell, «s'ha funcionaritzat a marxes forçades, i ha perdut el nervi que li donava consistència». El pròleg del llibre és una reflexió sobre el món del magisteri escrita «des del pessimisme de la raó i l'esperança de la voluntat» —en paraules seves— que hem de llegir tots els que treballem en el camp de l'educació. Les reflexions que hi fa continuen essent vàlides, i han de ser un element de reflexió en aquests moments d'aplicació de nous plans educatius.

La renovació pedagògica

Aquesta era una de les seves dèries: explicar i demostrar que quan parlem de renovació pedagògica a Catalunya no ho hem de confondre amb Barcelona, i que la renovació que es produeix en el magisteri té procedències diferents a Barcelona —especialment el magisteri privat, almenys pel que s'ha investigat fins ara—, i a Girona, on són els mestres públics els que malden per una escola pública de qualitat i catalana. En Joan estava convençut que les escoles de les comarques tenien molta qualitat pel professorat que hi treballava, amb molta dedicació i imaginació, encara que amb pocs recursos.

Però ja feia anys que en Joan estava interessat pel món del magisteri i la renovació pedagògica. Juntament amb en Josep Clara, en Pere Cornellà i jo mateix, va publicar dues antologies de textos de mestres gironins els anys 1980 i 1983, per donar a conèixer la tasca de renovació pedagògica que feien els mestres públics. L'any 1986 vam publicar, en Joan i jo, la *Història del Grup Escolar de Girona*, i el 1995, juntament amb en Pere Cornellà i en Josep Clara, el llibre *La Normal de Girona. 150 anys d'història (1844-1994)*. És l'única història de les normals catalanes que té la valentia d'arribar fins al moment present, oferint-nos una

Salomó Marquès durant la seva intervenció en l'acte d'homenatge a Joan Puigbert.

panoràmica general dels estudis de magisteri que ens permet de valorar les diferents etapes d'aquest centre i veure'n l'evolució fins avui. No es tracta ara de fer una extensa relació de les publicacions que al voltant del tema de l'ensenyament ha escrit en Joan. A la *Revista de Girona*, els *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, el *Bulletí de la Societat Catalana de Pedagogia*, *L'Avenç*, *Perspectiva Escolar*, en els llibres, en les comunicacions de les Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans, etc., hi ha articles i comunicacions seus que són excel·lents aportacions a la història del magisteri gironí i català.

El magisteri i l'escola pública

En Joan era una persona que des del punt de vista professional, com a investigador i com a docent, va dedicar molts esforços per fer conèixer la importància del magisteri públic gironí en l'àmbit de la història de l'educació catalana. El preocupaven els estudis de magisteri perquè creia en l'educació com a eina fonamental de canvi i considerava que l'escola pública ajudava a fer una societat més igualitària i justa. Per això el capficaven la formació, el paper i el futur dels mestres. I estava amoïnada pel futur d'aquests estudis en el marc dels canvis que es feien a les universitats catalanes, la seva possible pèrdua d'identitat, ja que tenia por que quedessin diluïts en els estudis generals de pedagogia. També el preocupava la manca de coneixements teòrics que ajudessin a preparar homes i dones amb una consciència clara de la importància del fet educatiu i de la llarga tradició de renovació que tenien al darrere, a les nostres comarques.

Aquesta defensa del magisteri i de l'escola pública responia al seu convenciment personal, que demostrà no només amb investigacions i explicant-ho a classe, sinó

també com a professor de les primeres escoles d'estiu. La millora de l'escola la va dur a terme de manera especial quan fou director de l'Institut de Ciències de l'Educació. En aquest sentit, la seva direcció entroncava perfectament amb la del primer director que hi hagué a l'ICE gironí, en Josep Pallach, un dels altres defensors –i estudiosos– de l'obra renovadora del magisteri gironí. Ajudant a la realització de les escoles d'estiu (en les quals havia participat directament com a professor) i fomentant els cursos d'hivern i el reciclatge del català, contribuïa a la millora del magisteri. D'un magisteri que, no ho oblidem, Joan Puigbert volia que fos català de llengua, de continguts i de qualitat.

Regidor de Cultura de Girona

Però és que, a més, hi ha un altre aspecte que cal destacar: la seva actuació pública com a tinent d'alcalde de Cultura i Educació i com a regidor de Cultura i d'Ensenyament durant dues legislatures. En Joan va ser un defensor incansable de l'escola pública des de l'Ajuntament, i forma part d'aquella llista de mestres i professors que, a més de bons professionals de l'educació, tenen una dimensió política de progrés, com en Cassià Costal o en Miquel Santaló. El seu esforç per millorar l'ensenyament públic fou constant al llarg dels anys que va estar a l'Ajuntament gironí. Ho afirmo de manera contundent perquè, en alguns moments, vaig ser testimoni directe de la seva actuació a favor de consolidar una escola pública digna, catalana i de qualitat. Una actuació que no sempre va ser compresa pels mateixos interessats. Més d'una vegada ho havíem comentat privadament; es lamentava de l'actuació d'algun director d'escola que l'anava a veure només amb queixes i exigències de tipus material, quan ell s'esforçava, per convenciment per-

sonal i també polític, a aconseguir unes escoles que fossin exemplars per la qualitat de l'ensenyament.

Des de la seva regidoria va potenciar l'oferta educativa municipal. Els articles publicats al *Punt Diari* i els pròlegs en els programes educatius municipals ho testifiquen clarament. L'opuscle editat per l'Ajuntament amb textos d'en Joan referits a temes de cultura i educació és una petita mostra del seu pensament i de la seva acció pública a favor de l'escola. Estava convençut que el paper dels ajuntaments pel que fa a l'educació no s'havia de limitar només als aspectes materials que per llei els pertocuen, sinó que havia de ser un paper molt més actiu, amb incidència directa en el camp de l'educació. No és descobrir cap novetat afirmar que l'Ajuntament de Girona sempre ha estat bel·ligerant amb la política de la Conselleria d'Ensenyament de la Generalitat. Una bel·ligerància positiva a favor de més i millors escoles; una bel·ligerància crítica i de col·laboració, al mateix temps.

A través del Consell Escolar Municipal, que s'havia creat com a eina de participació dels col·lectius d'educació quan ell ocupava la regidoria d'Ensenyament, amplià l'oferta municipal a les escoles de la ciutat. Amb una voluntat política d'obertura i participació, el Consell no es limitava a complir el que manava la llei, sinó que s'obria a la participació d'altres persones i institucions relacionades amb la universitat i el món de l'ensenyament i de la cultura gironines.

Em penso que, a grans trets, he destacat aquells aspectes que justifiquen sobradament que l'escola Annexa, amb molt bon criteri, hagi escollit el nom de Joan Puigbert, un empordanès defensor d'una escola pública de qualitat i catalana.

La memòria històrica

Però, a més, voldria ressaltar alguns altres aspectes de la personalitat d'en Joan. Era una persona d'una gran humanitat i molt culta. Podies parlar-hi de qualsevol tema, fossin referits a la vida de cada dia o a la visió de la societat i del

món; sempre et sorprenia amb alguna reflexió o amb alguna expressió que et demostrava que sobre aquella qüestió, la que fos, hi havia pensat i en tenia opinió feta. Era una persona d'opinió i d'actitud crítiques; no era fàcil portar-li la contrària, ja que els seus arguments solien ser molt ben pensats i molt ben raonats.

Com a bon historiador, era una persona amb memòria històrica i molt crític. En els sopars que de tant en tant fèiem amb altres amics i amigues, gairebé tots lligats a la universitat, sovint es deixava anar i allà sempre descobríem nous aspectes d'un Joan mordaç, incisiu, lúcida, que evocava fets passats i ens feia veure les pròpies contradiccions. Partint de la base que «la vida només pot ser entesa mirant enrere, encara que ha de ser viscuda mirant endavant», fent servir una cita de Kierkegaard que li agradava molt, era crític amb certs aspectes del funcionament de la universitat gironina en general i de la Facultat i de la Normal en concret, de la mateixa manera que ho era amb alguns aspectes de la política que feien els socialistes catalans, a la llista dels quals s'havia presentat com a independent. I a fe que ho era, d'independent! No s'estava de dir el que pensava encara que fossin qüestions inoportunes. El molestava enormement la incoherència entre el discurs oficial i la pràctica de cada dia, ja fos en el camp professional o en el terreny polític.

Era lúcida, sense perdre, però, el sentit utòpic d'una societat diferent: catalana en profunditat, molt més justa i igualitària, amb una escola i una universitat diferents, millors; una societat fonamentada en uns components ètics de justícia i solidaritat, més propera als discursos i debats ideològics i polítics que es produïren els anys de transició cap a la democràcia i que, en nom del pragmatisme, no acabem de consolidar.

Era, a més, un amic entranyable que sempre tenia una paraula per demostrar l'afecte i l'estimació. Per tot això molts el trobem tant a faltar. Moltes gràcies.

Salomó Marquès és catedràtic d'història de l'educació a la Universitat de Girona.

D'esquerra a dreta, els professors Josep Clara, Pere Cornellà, Salomó Marquès i Joan Puigbert.

